

Kurikulární změny očima učitelů ZŠ

Karolína Pešková, Michaela Spurná, Petr Knecht, Tomáš Janko

Institut výzkumu školního vzdělávání PdF MU

Realizace výzkumného šetření a tato prezentace byla podpořena projektem
GA15-05122S: Mezi akceptací a resistencí: Vnímání kurikulárních změn učiteli v období deseti let implementace reformy

Úvod

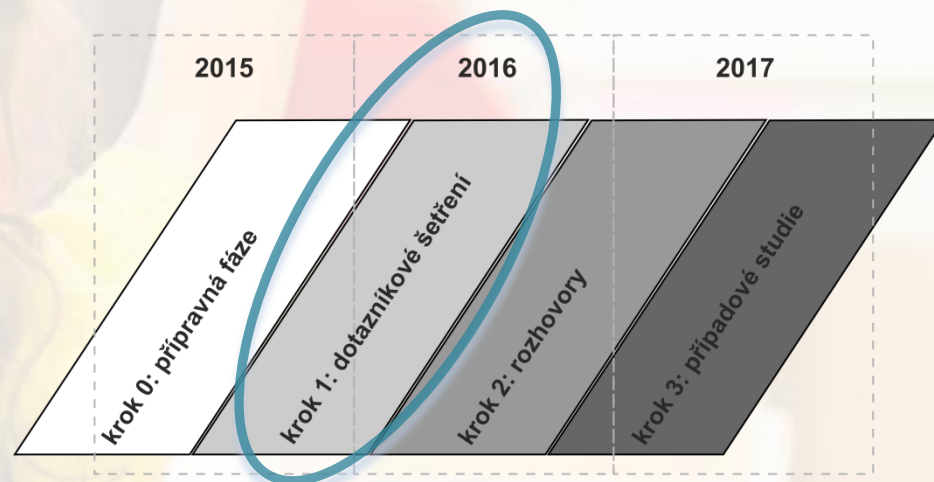
- Prezentované výzkumné šetření představuje dílčí výstup projektu GAČR *Mezi akceptací a resistencí: Vnímání kurikulárních změn učiteli v období deseti let od implementace reformy* (GA15-05122S).

Cílem výzkumu je

- a) zjistit, jak učitelé vnímají kurikulární reformu spočívající v zavedení RVP a tvorbě ŠVP (na kontinuu mezi akceptací a resistencí),
- b) analyzovat vztah mezi učitelovým vnímáním reformy a užíváním kurikulárních dokumentů,
- c) identifikovat faktory, které ovlivňují vnímání kurikulárních dokumentů a jejich užívání učiteli (např. typ školy, velikost školy, pohlaví, aprobace, délka praxe učitele apod.).

Úvod

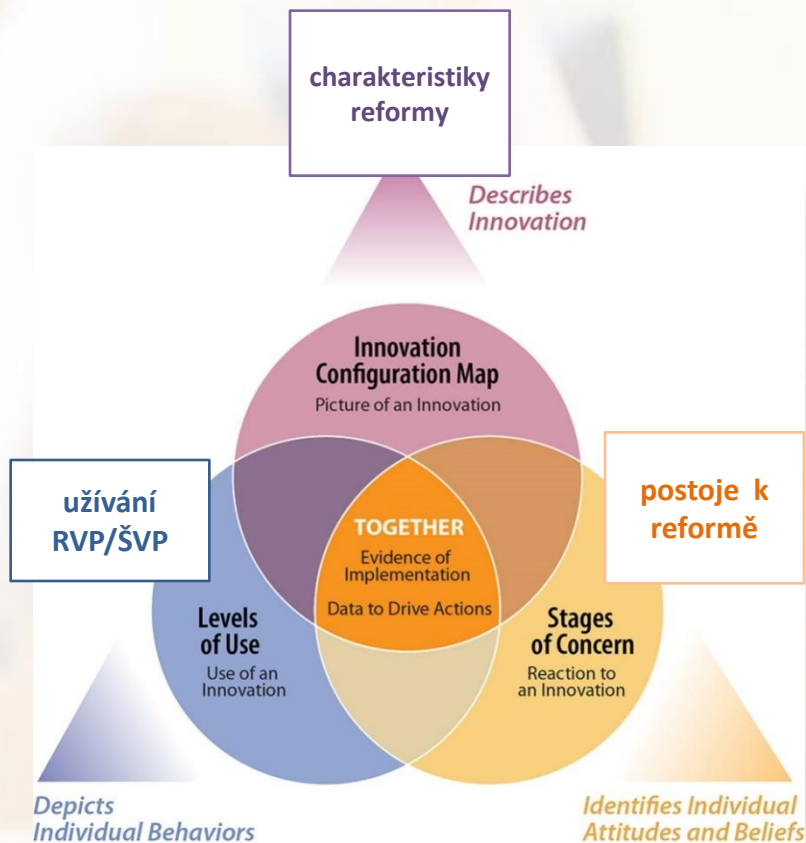
- Aktuální šetření navazuje na výzkum „Kurikulum G“, který zkoumal implementaci kurikulární reformy na gymnáziích.
- Na vnímání reformy je nahlíženo s časovým odstupem (mechanismy prodlení, emoční odstup, doznívání efektů)
- Hlavním cílem příspěvku je představit
 - a) tvorbu a aplikaci výzkumného nástroje
 - b) vybrané výsledky dotazníkového šetření

Obr.1: Schéma výzkumného designu projektu GA15-05122S.

Concern based adoption model (CBAM)

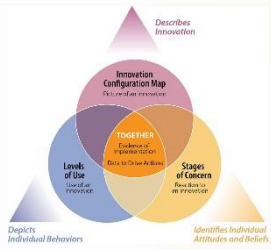
- Model CBAM (George, Hall, & Stiegelbauer, 2006) tvoří teoretické ukotvení našeho přístupu

Obr. 2: Struktura CBAM modelu

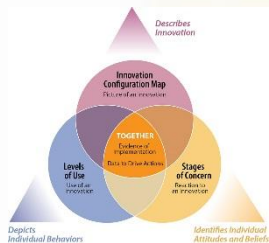
- CBAM operacionalizuje proces implementace inovace kurikula z pohledu klíčových aktérů (učitelů, expertů) – na rovině kognitivní a afektivní (přesvědčení, obavy) i behaviorální (používání, jednání).
- Inovaci kurikula je nutné chápat jako kontinuální proces, nikoliv nárazovou událost.
- Různí učitelé se k inovacím staví odlišně. Interpretace a postupy učitelů se v jednotlivých dimenzích a fázích implementace mohou vyvíjet.
- Jaká jsou přesvědčení, potřeby či způsoby jednání učitelů při zavádění inovací?

Aplikace CBAM modelu ve výzkumu

- Původně CBAM sloužil jako rámec k operacionalizaci a objasňování zkušeností učitelů při zavádění „top-down“ kurikulárních změn.
- Validita CBAM byla ověřena v empirických studiích týkajících se inovace kurikula v různých zemích a v různých oblastech školního vzdělávání:
 - postoje učitelů k nově zaváděnému společenskovědnímu modulu pro střední školy (Kwok, 2014)
 - postoje učitelů k novému programu podporujícímu rozvoj profesních dovedností učitelů, míra užívání programu, charakteristiky programu (Tunksová & Weller, 2009)
 - postoje učitelů k inovaci matematického kurikula na ZŠ, úroveň vnímané zdatnosti učitelů při zavádění inovace (Charalambous & Philippou, 2010 ; Christou, Eliophotou-Menonová & Philippou, 2004)
 - postoje (budoucích) učitelů hudební výchovy k programu zaměřenému na rozvoj týmové (peer) a terénní (field) výuky (Powell, 2014)

CBAM: dimenze

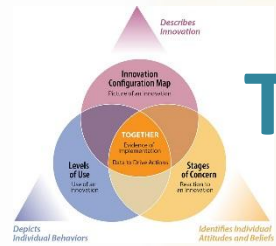
Hlavní komponenty modelu (obr. 2) jsou konkretizovány prostřednictvím dimenzí, jež jsou východiskem našeho výzkumného nástroje:

Dimenze **postojů k reformě** jsou v modelu posuzovány na sedmi úrovních:

povědomí (awareness)	Učitel má o inovaci základní povědomí, nemá zájem dozvědět se více.
informační úroveň (informational)	Učitel má zájem dozvědět se více informací, zlepšujících jeho povědomí o inovaci.
osobní úroveň (personal)	Role učitele v rámci inovace. Osobní vztah, rozhodování, konflikty, dopad inovace na osobnost učitele.
řízení (management)	Učitel se zaměřuje na procesy a úkoly související s organizací, vedením a logistikou inovace. Jde o efektivní využívání informací a zdrojů.
důsledky (consequence)	Učitel uvažuje o důsledcích inovace na učení svých žáků.
spolupráce (collaboration)	Učitel přemýšlí o možnostech spolupráce a sdílení zkušeností vyplývajících z implementace inovace s dalšími učiteli.
navrhování změn (refocusing)	Učitel promýšlí postupy směřující k dalšímu navýšení přínosů inovace. (konstruktivní kritika, návrhy na zlepšení).

Dimenze **užívání kurikula** jsou v modelu posuzovány na šesti úrovních:

orientování (orientation)	Učitel v souvislosti s inovací kurikula vyhledává podrobnější informace.
mechanické používání (mechanical)	Učitel uplatňuje inovaci kurikula nejistě. Při používání provádí jen formální změny.
rutinní používání (routine)	Učitel vykazuje ustálený způsob využití. Inovaci kurikula uplatňuje s drobnými nebo žádnými změnami.
zlepšování (refinement)	Učitel navrhuje změny u inovace kurikula, jež mají vést ke zlepšení učebních výsledků žáků.
koordinace (integration)	Učitel při zavádění inovace kurikula usiluje o hlubší koordinaci s ostatními učiteli.
zdokonalování (renewal)	Učitel hledá efektivní alternativy k ustáleným způsobům využívání inovace kurikula.

Tvorba a pilotáž výzkumného nástroje

dimenze původního modelu & modifikace položek (George, Hall a Stiegelbauer, 2006; Charalambous a Philippou, 2010 ; Sargent , 2011 ad.)

	stupnice	počet položek
• Postoje k reformě	intenzita souhlasu	29
• Užívání kurikula (RVP/ŠVP)	frekvence	28

rozšíření modelu (Vollstädt, 1999; Janík et al., 2011; TALIS 2013)

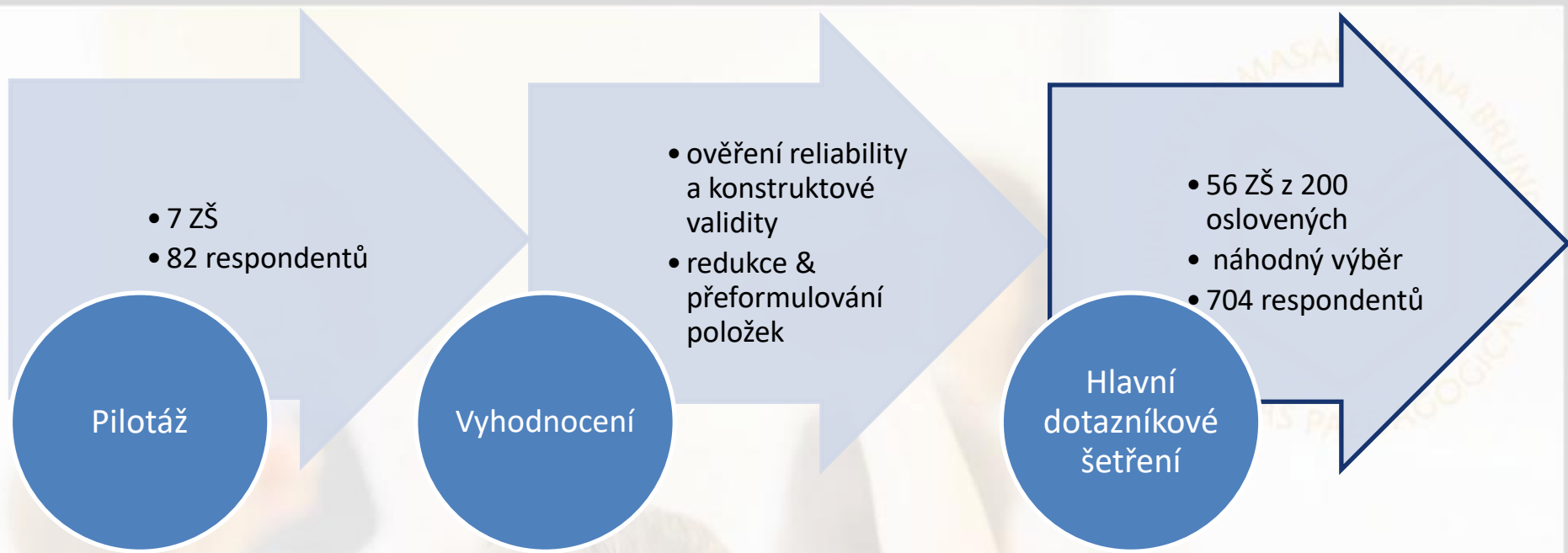
• Charakteristiky reformy	intenzita souhlasu	20
• Učitelův přístup ke kurikulu	viněty	3
• Subj. vnímaná zdatnost (<i>self-efficacy</i>)	intenzita souhlasu	12

celkem 103 položek vč. 7 demografických a 4 doplňujících

validizace: expertní posouzení, kognitivní rozhovory s učiteli

sběr dat: administrace dotazníku na 7 ZŠ v JMK, návratnost 82 řádně vyplněných dotazníků

ověření reliability a konstruktové validity dotazníku

	baterie/sledovaný konstrukt	stupnice	počet položek v pilotní verzi	počet položek ve finální verzi
dimenze adaptovaného modelu	postoje	intenzita souhlasu	29	29
	užívání	frekvence	28	25
rozšíření modelu	charakteristika reformy	intenzita souhlasu	20	15
	přístup ke kurikulu	viněty	3	3
	vnímaná zdatnost	intenzita souhlasu	12	12
demografické a doplňující údaje	demografická část	výběr z odpovědí	7	6
	doplňující část	otevřené odpovědi	4	1
celkem			103	91

Výzkumný soubor hlavního šetření: základní charakteristika

- Celkem 701 řádně vyplněných dotazníků
- 15 % mužů, 85 % žen
- 34 % vyučujících na 1. stupni, 38 % vyučujících na 2. stupni; 29 % na obou
- 83 % s praxí více než 10 let (z toho 28 % s více než 30letou praxí)
- 76 % učitelů, 13 % ředitelů a zástupců, 11 % navíc zastávalo funkci předsedy předmětové komise
- 8 % koordinátorů ŠVP, 53 % spolutvůrců ŠVP, 39 % v žádné funkci při tvorbě ŠVP
- 80 % paidotropů, 7 % logotropů, 12 % orientovaných na systém

Analýza dat hlavního šetření

Deskriptivní statistika

ANOVA

Regresní analýza

Explorační faktorové analýzy

- extrakce hlavních komponent s kolmou (norm.) rotací Varimax (zátěží 0,40)
- konstrukt *postoje*: 4 faktory
- konstrukt *užívání*: 3 faktory
- konstrukt *subjektivně vnímaná zdatnost*: 3 faktory
- V případě konstruktů *postoje* faktory vysvětlovaly 46,74 % rozptylu, u *užívání* 42,73 % a u *subjektivně vnímané zdatnosti* 59,23 %.

Konfirmační faktorová analýza

Faktorová struktura konstruktů postoje k reformě

Znění položky	α	Přínosy reformy	Nároky na učitele	Pochybnosti o reformě	Potřeba bilancovat
Reforma otevřela prostor, aby se učení stalo pro žáky zajímavější.	0,88	0,68	0,05	0,24	0,10
Reforma napomohla intenzivnější spolupráci mezi školami (např. v rovině projektů, sdílení výukových materiálů).		0,63	0,02	-0,05	-0,13
Reforma přispěla k zlepšení vztahů v učitelském sboru mé školy.		0,68	-0,02	-0,03	0,05
Reforma přispěla k tomu, že se žáci ve výuce naučili více spolupracovat.		0,73	0,01	0,17	0,14
Reforma vedla k otevřenější spolupráci s institucemi školské správy (např. ČŠI, zřizovateli ZŠ apod.).		0,67	-0,01	-0,14	-0,08
Díky reformě jsem přehodnotil/a vlastní pojetí výuky.		0,60	-0,18	0,15	0,13
Reforma přispěla ke zlepšení znalostí a dovedností žáků.		0,79	0,09	0,11	0,08
Reforma přinesla podmínky k rozvíjení postojů a hodnot žáků.		0,73	0,06	0,17	0,11
Díky reformě jsem získal/a větší svobodu při rozhodování o náplni své výuky.		0,64	0,06	0,17	0,13
Reforma podnítila intenzivnější diskusi učitelů s rodiči o probíraném učivu.		0,65	-0,06	-0,06	-0,02
Povinnosti související s reformou pro mě znamenají množství práce navíc.	0,76	0,07	0,83	0,01	0,02
Promýšlení a realizování výuky s ohledem na cíle reformy je náročné.		-0,06	0,76	0,08	0,01
Moje práce navíc související se zaváděním reformy není dostatečně zohledněna v mém finančním ohodnocení.		0,10	0,51	0,05	-0,12
Povinnosti vyplývající z reformy si ode mne stále žádají mnoho času a energie.		0,01	0,77	0,12	-0,06
Kvůli naplňování cílů reformy ve výuce zvládnou mnohem méně výukových aktivit.		-0,01	0,57	0,38	0,14
Doposud jsem neměl/a potřebu se o reformu zajímat.	0,59	-0,08	-0,12	0,65	0,33
Nejsem si jistý/á svou úlohou v rámci reformy.		0,04	0,09	0,71	0,02
Reforma přišla se vzdělávacími obsahy, které jsou ve výuce obtížně uchopitelné.		-0,17	0,31	0,49	-0,09
Reforma nepodporuje rozvoj samostatného myšlení žáků.		0,11	0,20	0,58	-0,04
Zajímají mě informace o tom, co reforma přinesla.	0,74	0,07	-0,05	0,07	0,82
Chci se dozvědět více o tom, jaká zlepšení oproti předcházejícímu stavu reforma přinesla.		0,04	-0,07	-0,07	0,82
Doposud jsem nepochopil/a smysl reformy.		0,36	0,15	0,67	0,02
Vymezení klíčových kompetencí je třeba více rozpracovat.		0,49	-0,02	-0,32	0,23
Pro realizování reformy by bylo vhodné, aby ji podpořila i širší veřejnost.		-0,37	0,30	-0,05	-0,27
Mám zájem účastnit se metodických seminářů a dalšího vzdělávání týkajících se pokračování reformy.		0,45	-0,02	0,17	0,42

Faktorová struktura konstruktů *užívání kurikula*

Znění položky	α	Orientování se	Rutinní používání	Inovativní používání
Zjišťuji od ostatních učitelů na naší škole, jak pracují s ŠVP.	0,82	0,57	0,16	0,14
Jestliže si nejsem ve výuce něčím jistý/á, hledám oporu v ŠVP.		0,55	0,21	-0,09
Sdílím zkušenosti s používáním ŠVP s učiteli z jiných škol.		0,64	0,04	0,12
Navštěvuji školení a metodické semináře, které se týkají různých oblastí RVP (mezipředmětových vztahů, klíčových kompetencí apod.).		0,60	0,07	0,16
Při diskusi s rodiči o realizaci vzdělávání žáků se odvolávám na ŠVP.		0,55	0,14	0,05
Sleduji aktuální informace o pokračování reformy.		0,65	0,21	0,01
ŠVP používám jako zdroj podnětů pro spolupráci s kolegy na škole.		0,69	0,27	0,07
Čtu metodické texty k realizaci výuky dle RVP.		0,67	0,27	0,04
Snadno naplňuji cíle výuky uvedené v ŠVP.	0,65	-0,02	0,61	0,35
RVP využívám při stanovování vzdělávacích cílů.		0,27	0,63	0,05
Výběr výukových materiálů (učebnic, vlastních materiálů) přizpůsobuji požadavkům ŠVP.		0,17	0,73	0,01
Žáky hodnotím v souladu s očekávanými výstupy ŠVP.		0,24	0,64	0,04
Raději než učebnice používám vlastní výukové materiály související s RVP.	0,47	0,10	0,08	0,46
Výuku vedu tak, že překračuje cíle a obsahy předepsané v ŠVP.		0,10	-0,06	0,64
Cíle výuky uvedené v ŠVP upravuji s ohledem na potřeby svých žáků.		0,12	0,09	0,51
Při výběru obsahů a témat výuky se řídím ŠVP, aniž bych do nich nahlížel/a.		0,10	-0,08	0,55
Podílím se na vytváření metodických materiálů dle RVP, kterými zlepšuji výuku.		0,43	0,15	0,40
V souvislosti s používáním ŠVP poskytuji informace veřejnosti o realizaci své výuky (např. na webu školy).		0,51	0,07	0,31
Dávám podněty k úpravě ŠVP v oblasti metod tak, aby byli žáci při učení aktivnější.		0,67	0,09	0,37
Dávám podněty k aktualizaci ŠVP v kontextu aktuálních událostí ve společnosti.		0,67	-0,03	0,40
Dávám podněty k úpravě očekávaných výstupů v ŠVP tak, aby lépe vycházely ze vzdělávacích potřeb žáků.		0,66	0,01	0,39
Při diskusi s vedením školy navrhuji úpravy ŠVP na základě zkušeností z výuky.		0,64	-0,01	0,32
Hledám souvislosti mezi tématy z reálného života a obsahy v ŠVP.		0,23	0,41	0,43
Svou výuku doplňuji o obsahy, které čerpám z RVP.		0,45	0,45	0,03
Když inovuji svou výuku, nezohledňuji přitom ŠVP.		0,03	-0,35	0,22
Vlastní číslo		7,30	1,98	1,40
% celkového rozptylu		29,18	7,94	5,61

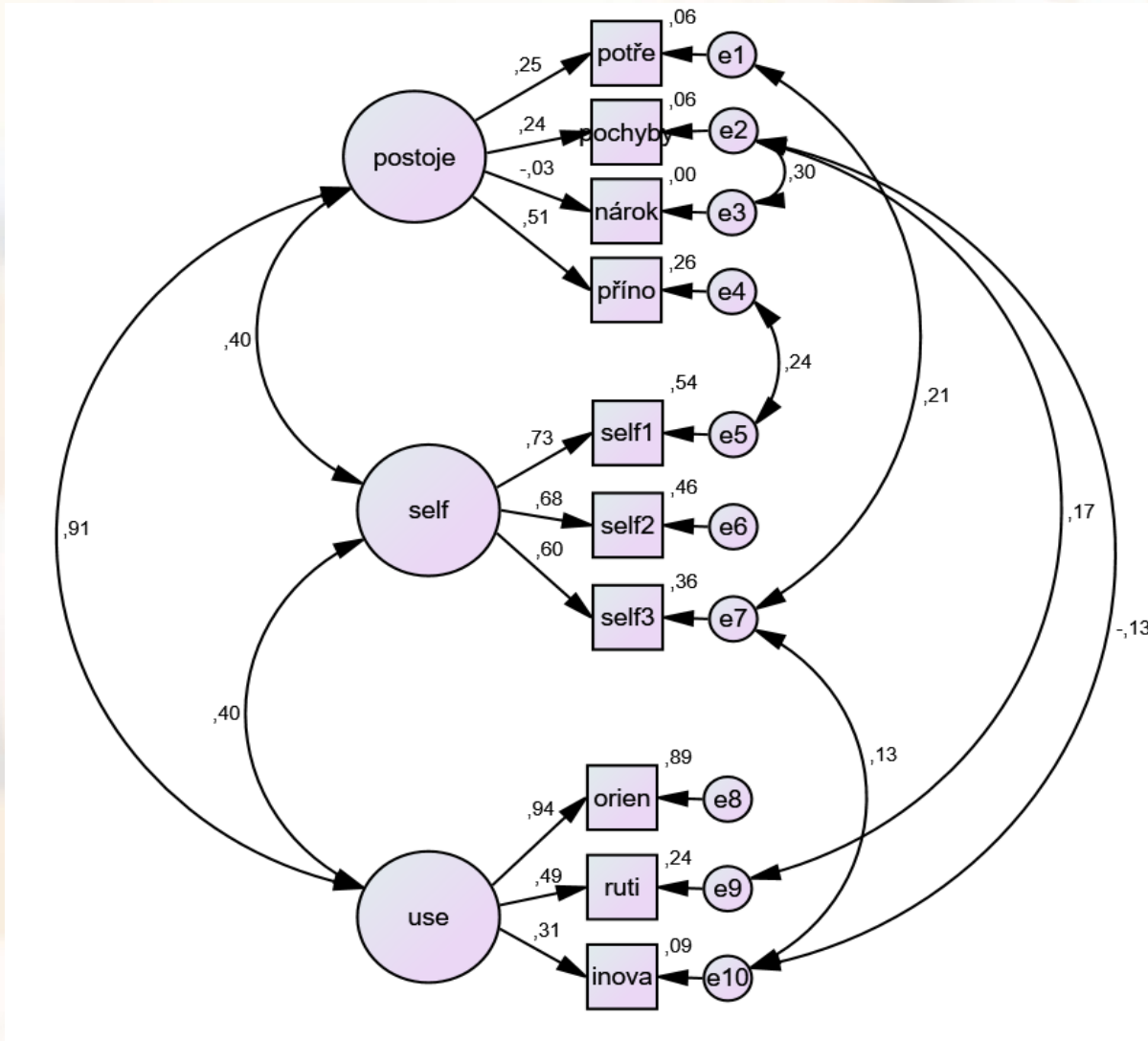
Faktorová struktura konstruktů *subjektivně vnímaná zdatnost*

Znění položky	α	Self 3 Vyučovací postupy	Self 2 Řízení žáků	Self 1 Motivace aktivizace
f8_11 Jsem schopen/schopna poskytovat alternativní vysvětlení, např. pokud žáci nerozumí.	0,76	0,80	0,10	0,07
f8_12 Jsem schopen/schopna využívat ve třídě různé vyučovací metody.		0,78	0,18	0,10
f8_10 Jsem schopen/schopna používat různé postupy hodnocení výsledků.		0,71	0,17	0,26
f8_9 Jsem schopen/schopna uklidnit žáka, který vyrušuje nebo je hlučný.	0,76	0,17	0,83	0,14
f8_4 Jsem schopen/schopna mít pod kontrolou vyrušování ve třídě.		0,19	0,80	0,19
f8_8 Jsem schopen/schopna dosáhnout toho, aby žáci dodržovali pravidla ve třídě.		0,21	0,69	0,26
f8_2 Jsem schopen/schopna pomoci žákům uvědomit si, jakou má pro ně učení hodnotu.	0,74	0,17	0,14	0,82
f8_1 Jsem schopen/schopna přesvědčit žáky o tom, že mohou mít dobré výsledky.		0,20	0,16	0,78
f8_5 Jsem schopen/schopna motivovat žáky, kteří nemají zájem o školní práci.		0,12	0,33	0,66
f8_3 Jsem schopen/schopna připravovat žákům podnětné otázky.		0,56	0,13	0,47
f8_6 O tom, jak se mají žáci chovat, mám jasnou představu.		0,43	0,28	0,11
f8_7 Jsem schopen/schopna pomáhat žákům myslet kriticky.		0,49	0,15	0,40
Vlastní číslo		4,77	1,26	1,08
% celk. (rozptylu)		39,73	10,47	9,04

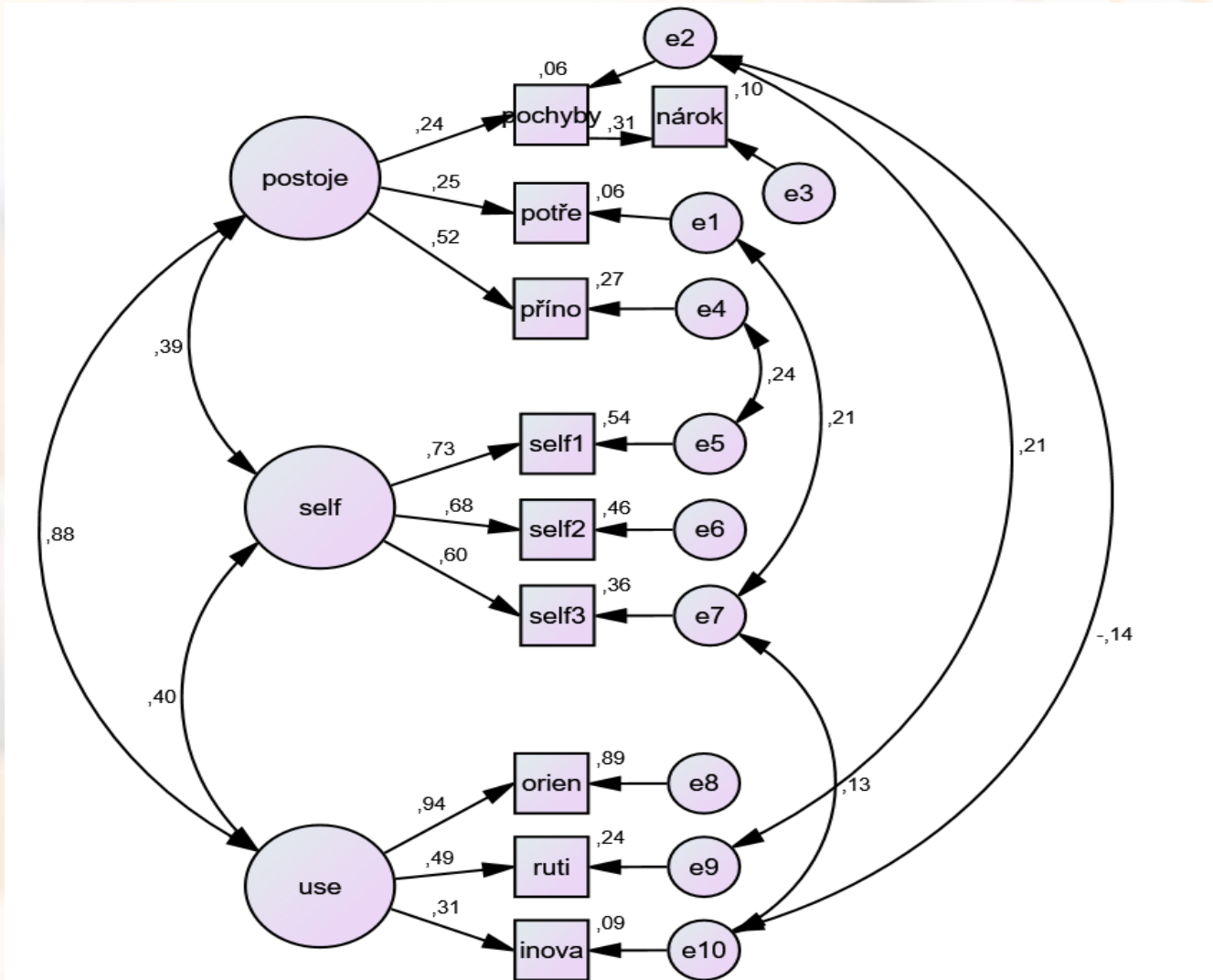
Indexy shody modelů s daty

Model	χ^2/df	AGFI	NFI	TLI/CFI	RMSEA
Zdrojový model (3. řádu)	2653,246/1022	-	0,761	0,820/0,837	0,048
Model 1: Kovarianční model	82,511/26	0,953	0,931	0,951/0,951	0,056
Model 2: Kovarianční model model_změna postojů	77,511/27		0,935	0,927/0,956	0,052

CFA model 1

CFA model 2

Výsledky: deskriptivní statistika

Charakteristiky reformy ($\alpha = 0,87$; $x = 3,22$; $SD = 0,64$)

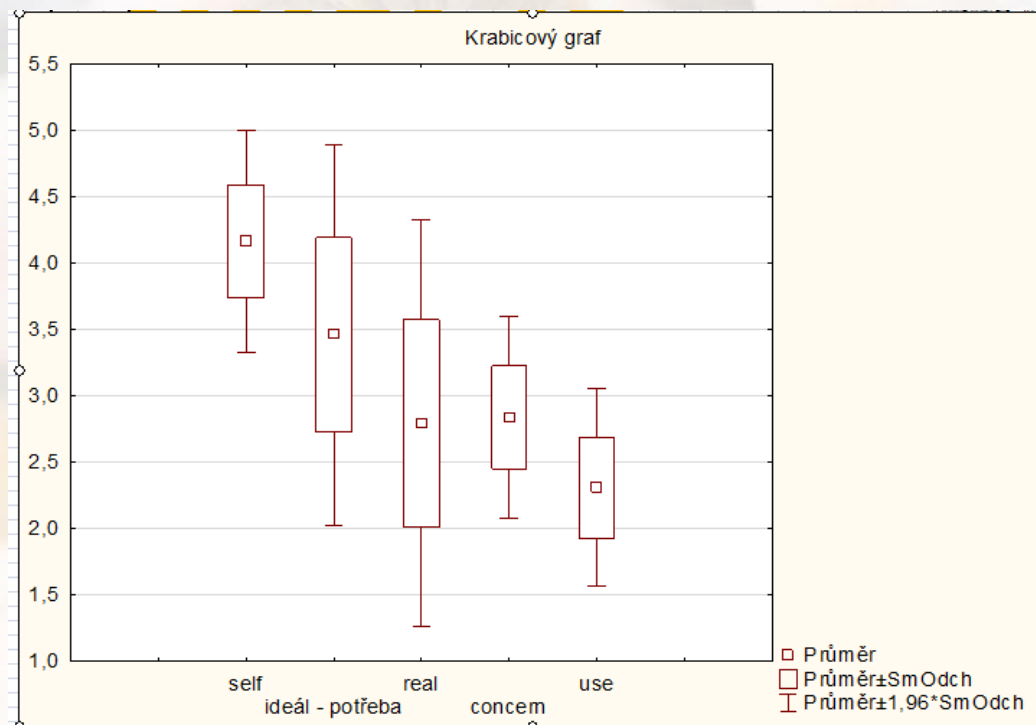
Vnímání ideálu (*Reforma by měla být změnou v rovině...*) ($x = 3,48$; $SD = 0,73$)

Potřebnost (*Takovou změnu bych považoval/a za potřebnou*) ($x = 3,44$; $SD = 0,76$)

Realita (*Proběhlá reforma takovou změnou byla*) ($x = 2,76$; $SD = 0,76$)

Subjektivně vnímaná zdatnost – self-efficacy ($\alpha = 0,83$)

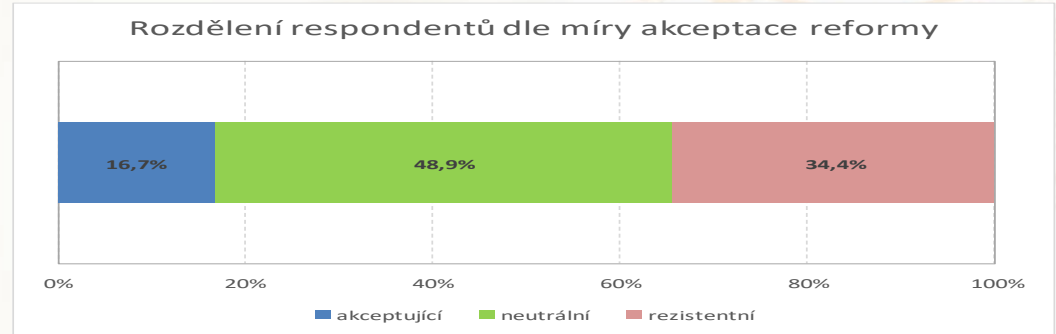
respondenti velmi věří svým schopnostem ($x = 4,12$; $SD = 0,24$)

Výsledky: deskriptivní statistika

Míra akceptace reformy

Převaha „neutrálních“ respondentů

Postoje k reformě

- celkový skór $x = 2,90$ ($SD = 0,54$), tj. respondenti vnímají reformu neutrálně:

Přínosy reformy ($x = 2,72$; $SD = 0,66$)

Nároky na učitele ($x = 2,55$; $SD = 0,71$)

Pochybnosti o reformě ($x = 3,15$; $SD = 0,86$)

Potřeba bilancovat ($x = 3,93$; $SD = 0,86$)

Užívání kurikulárních dokumentů

- celkový skór $x = 2,35$ ($SD = 0,38$), tj. respondenti mají tendenci spíše občas užívat RVP/ŠVP:

Orientování se: občasné používání ($x = 2,07$; $SD = 0,48$)

Rutinní používání: častější používání ($x = 2,94$; $SD = 0,60$)

Inovativní používání: občasné až časté používání ($x = 2,47$; $SD = 0,46$)

Výsledky: faktory ovlivňující postoje k reformě (ANOVA)

- Rozdíly v celkových **postojích** vůči reformě:
 - **Dle přístupu ke kurikulu** ($p < 0,001$): **orientace na systém** ($x = 3,07$, $SD = 0,36$), **paidotrop** ($x = 2,88$, $SD = 0,43$), **logotrop** ($x = 2,66$, $SD = 0,39$)
- Pohlaví, délka praxe, pozice na škole, funkce při implementaci kurikula, aprobace a stupeň školy nehrají roli.

Výsledky: faktory ovlivňující užívání kurikulárních dokumentů (ANOVA)

- Rozdíly v **užívání** kurikulárních dokumentů:
 - **Dle pohlaví** ($p < 0,05$): **ženy** ($x = 2,37$, $SD = 0,38$), muži ($x = 2,27$, $SD = 0,39$)
 - **Dle pozice na škole** ($p < 0,001$): **vedení** ($x = 2,56$, $SD = 0,33$), předseda předmětové komise ($x = 2,33$, $SD = 0,33$), učitelé ($x = 2,32$, $SD = 0,38$)
 - **Dle přístupu ke kurikulu** ($p < 0,001$): **orientace na systém** ($x = 2,49$, $SD = 0,40$), paidotrop ($x = 2,35$, $SD = 0,37$), logotrop ($x = 2,17$, $SD = 0,41$)
 - **Dle funkce při implementaci kurikula** ($p < 0,001$): **koordinátor** ($x = 2,49$, $SD = 0,33$), spolutvůrce ($x = 2,38$, $SD = 0,36$), žádná ($x = 2,29$, $SD = 0,40$)
 - **Dle délky praxe** ($p < 0,001$): **více než 30 let** ($x = 2,44$, $SD = 0,37$), 21-25 let ($x = 2,41$, $SD = 0,39$), 16-20 let ($x = 2,33$, $SD = 0,39$), 11-15 let ($x = 2,24$, $SD = 0,34$), 26-30 let ($x = 2,39$, $SD = 0,37$), 6-10 let ($x = 2,26$, $SD = 0,37$), 0-5 let ($x = 2,21$, $SD = 0,37$)
- Aprobace a stupeň školy nehrají roli.

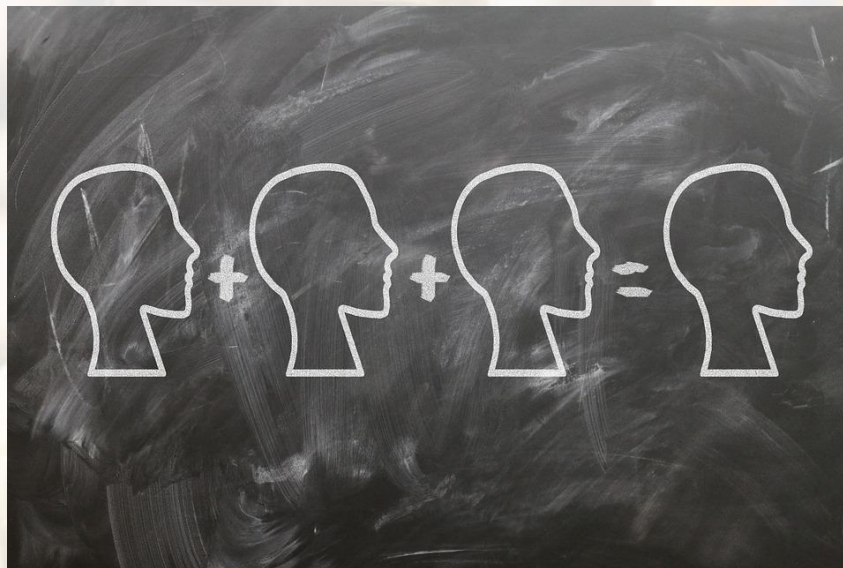
Výsledky regresní analýzy

- Proměnné vstupující do modelu (regresní analýza metodou Enter):
muž, délka praxe více než 30 let, vedení školy, self 1 (motivace), self 3 (vyučovací postupy), přínosy (postoje), pochybnosti (postoje), potřeba bilancovat (postoje)
- Vysvětlují cca 31 % variability konstruktů *užívání* (Adj. $R^2 = 0,31$)

Model	Unstandardized Coefficients		Stand. Coefficients	t	Sig.
	B	Std. Error	Beta		
(Constant)	,765	,138		5,530	,000
praxe 0-5 let	-,072	,050	-,057	-1,440	,150
praxe 6-10 let	-,077	,055	-,052	-1,396	,163
praxe 11-15	-,046	,046	-,041	-1,019	,308
praxe 16-25	,047	,044	,043	1,054	,292
praxe 26-30	,038	,046	,033	,823	,411
praxe více než 30	,077	,038	,091	1,992	,047
předseda p.k.	-,003	,041	-,003	-,081	,935
vedení	,147	,038	,132	3,849	,000
1. stupeň	-,029	,032	-,036	-,914	,361
2. stupeň	,027	,030	,034	,882	,378
postoje-přínosy	,188	,019	,328	9,774	,000
postoje-nároky	-,028	,018	-,052	-1,523	,128
postoje-pochyby	,074	,020	,129	3,748	,000
postoje-balance	,035	,015	,079	2,373	,018
self1	,094	,025	,149	3,704	,000
self3	,098	,026	,138	3,698	,000
self2	-,008	,026	-,013	-,328	,743
muž	-,100	,035	-,094	-2,884	,004

Výhledy do budoucna

- rozhovory a případové studie s učiteli pro objasnění vnímání reformy v kontextu školy a jednotlivce – relevance objasnění subjektivního vnímání

Děkujeme za pozornost.